

Egy folyómeér névtan

1965. lehetett, amikor a még a szegedi Közművelődési Palotában lakozó Somogyi-könyvtárbeli, Tiszára néző ablakú kis cellámban egy nyurga fiatalember társaságában fölkeresett barátom, a szegedi levéltár munkatársa, Szabó Ferenc, s kért, hogy lektoráljam közös munkájukat, Orosháza helyismereti bibliográfiáját. Ekkor ismerkedtem meg Hajdú Miskával.

Kéziratuk 1966-ban meg is jelent a NAGY GYULA szerkesztette Orosháza története és néprajza című városmonográfiában. Ez a kétkötetes munka akkoriban e műfaj úttörői közé számított, és sok hasonló helyismereti összefoglalás mintájává lett.

1975-ben Hajdú Miska írt ismertetést a Magyar Nyelvben Szeged utcanévei című könyvről. Sokat tanultam észrevételeiből, különösen azt, hogy jobban meg kell becsülnünk a történelmi Magyarország határon kívülre került városairól, hegyeiről, folyóiról elkeresztelt utcák neveit, mert ezek a magyar múlt értékes őrizői, történelmi tudatunk nélkülözhetetlen részei. "Ezeknek a neveknek nagy részéhez jelentős magyar történelmi események vagy személyek életrajzi adatai kapcsolódnak" – figyelmeztetett engem és mindenkit, aki utcanévtannal elméletben vagy utcanévadással gyakorlatban foglalkozott.

Ettől kezdve még jobban figyeltem Miska barátom munkásságát, amint átvette régi barátom, Mikesey Sándor (1917–1975) örökségét a magyar névtudomány művelésében és szervezésében; amint kibontakozott szerkesztői tevékenysége. Ámulva láttam, hogyan teremtett a semmiből szakfolyóiratot, háromféle füzet-sorozatot is a névkutatás, nyelvjárás, csoportnyelvi vizsgálatok számára. Amikor alkalmam adódott, igyekeztem ebbéli eredményeire föl hívni a közvélemény figyelmét.

Hatvanadik születésnapján köszöntöm a hálánkra érdemes szerkesztőt egy ilyen írásom újraközlésével.¹

*

A n é v t a n (onomasztika, onomatológia) a nyelvtudomány ága, amely sok más tudományt (településtörténet, irodalomtörténet stb.) szolgál. És hazai műhelye az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar nyelvészeti tanszékcsoportjának n é v k u t a t ó m u n k a k ö z ö s s é g e, amely HAJDÚ MIHÁLY docens vezetésével bő másfél évtizede négy kiadványsorozatban adja közre eredményeit. Napokban érkezett füzetek könyvespolcomon már meghaladják a métert.

A zöld borítójú Névtani Értesítőben, a 99 számot megért sárga Magyar Személynévi Adattárakban, a szintén 99. füzetnél tartó, kék Magyar Névtani Dolgozatokban, a bordó Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok eddig éppen félszáz számában az egész magyar nyelvterületről (még Moldvából is) óriási gazdagságú földrajzi és személynévanyag halmozódott föl. Az Őrség személynevei két vastkos kötetben; Doboz ragadványnevei, Kiskunfélegyháza nyelvjárásának változásvizsgálata, az írói névadás kérdései; Csap, Gödöllő, Gárdony, Csepel

¹Vasárnapi Hírek 7/48 [1991. dec. 1.]: 7.

helynevei, a lenti laktanya katonáinak nyelvhasználata, Szabadka vagy a pesti Rottenbiller utcai általános iskola keresztneveinek elemzése egy-egy füzetben érdekes, olykor izgalmas olvasmányok.

Goethe és Kosztolányi egybehangzóan állapítja meg, hogy az irodalmi hős neve nem olyan, mint a köpenye, hanem mint a bőre. "A név maga az ember." Shakespeare, Arany János, Eötvös József, Móricz Zsigmond, Rejtő Jenő vagy Moldova György költött nevei egyaránt roppant tanulságosak. Kosztolányi Pacsirtája *k o n t r a s z t n é v*: a csúnya vénlány nevétől megsajdul az olvasó szíve ... A nevek a családtörténetnek is fogódzói: a hat legelterjedtebb vezetékneven (*Kiss, Nagy, Kovács, Szabó, Horváth, Tóth*) kívül csaknem mind elárulja viselőjének eredetét.

A Névtani Értesítő "vezércikkét" a tudományág nesztora KOVALOVSKY MIKLÓS írta. Fél évszázada az irodalmi névadásról készítette doktori értekezését. Most is azt hangsúlyozza, hogy az írók ráéreznek a nevekben rejlő stílusértékre, a *n é v v a r á z s r a*. "Ez a vonzódás a nevek belső titkaihoz, az emberi lélek ősi örökségének, a primitív népek körében ma is fontos szerepet játszó névmágiának a nyoma".

PÉTER LÁSZLÓ

Divatos név-e a Mihály?

Az 'Istenhez hasonló' jelentésű héber *Mikael*, amelyből a kereszténységben az egyik arkangyal neve származik, és a különböző nyelvekben meglévő megfelelői az albántól az ukránig (például ang. *Michael*, fr. *Michel*, ném. *Michael*, sp. *Miguel*, or. *Michail* stb.) igen népszerűek és elterjedtek az egész világon (vö. EUGEN VROONEN, *Les noms des personnes dans le monde. Anthroponymie universelle comparées.* Bruxelles, 1967. 262). Nemcsak személynevekben (*Michelangelo* Buonarroti, *Michael* Jackson, *Mihai* román király, *Mihail* Gorbacsov), hanem helynevekben, utca- és építménynevekben is gyakori – gondoljunk a híres boulevard *Saint-Michel*-re, vagy a hozzánk közelebb eső pozsonyi *Mihálykapu utcá*-ra és a kolozsvári *Szent Mihály templom*-ra.

Nagy hagyománya van e névnek magyar nyelvterületen is. A szeptembert régebben *Szent Mihály* havának is nevezték, és szeptember 29-e "jeles nap" volt a régiéknél: ez volt az őszi behajtás napja, a juhok átvételének, a pásztorbér fizetésének és a pásztorfogadásnak a napja.

A *Mihály* már a koraközépkorban gyakori név volt, hiszen a kereszténység felvételével *Szent Mihály* arkangyal kultusza erősen hozzájárult elterjedéséhez. A helynevek tanúsága szerint már a XII. század elején több olyan település létezett a magyar nyelvterületen, amelynek neve a birtokosra utaló személynévből, éspedig a *Mihály*-ból származott. Ezek a nevek mind a mai napig élnek. A teljesség igénye nélkül felsorolnék néhányat. Nyugat felől indulva: a Győr-Moson-Sopron megyei